

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM

Tóth József Bölcsészettudományi és Természettudományi Kari Szakkönyvtár
Miszler Tamás
könyvtárigazgató

Igazolás

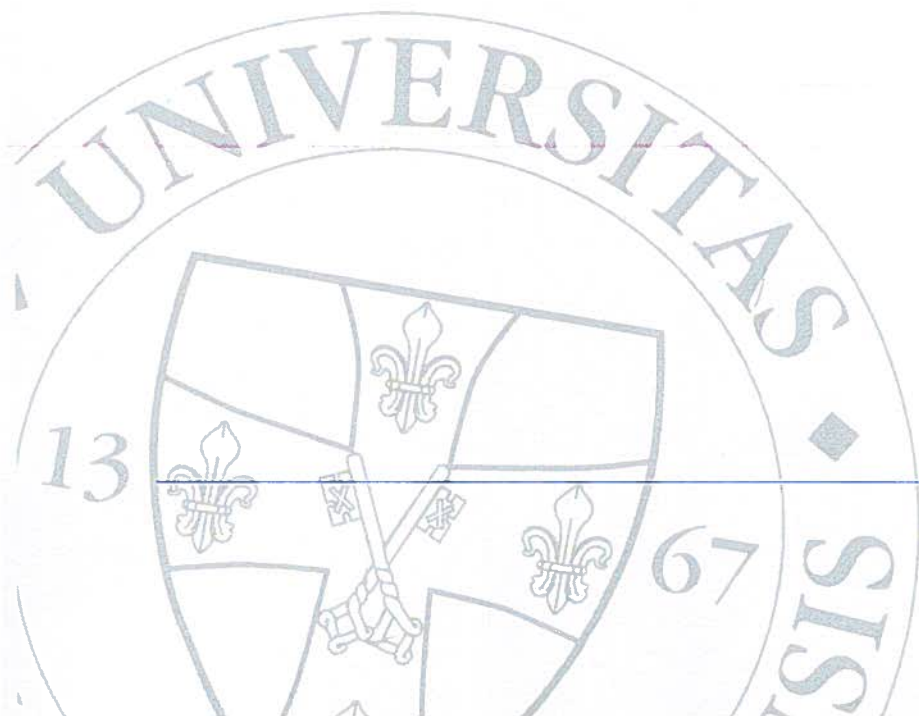
Katona Csete előadóként részt vett a Pécsi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont 2014. április 29-én megtartott „Irány Észak” Epizódok Skandinávia történetéből c. konferencián. Az előadások tanulmányba szerkesztett változatát a tervek szerint a Pécsi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont 2015 folyamán kiadja. A kötet szerkesztőjeként igazolom, hogy Katona Csete „Demokrácia vagy „klikkek köztársasága”? *Államberendezkedés a középkori Izlandon*” c. tanulmányát publikálásra befogadtuk.

Pécs, 2015. február 26.

Miszler Tamás
könyvtárigazgató
Pécsi Tudományegyetem

Tóth József Bölcsészettudományi és Természettudományi Kari Szakkönyvtár

Demokrácia vagy „klikkek köztársasága”? Államberendezkedés a középkori Izlandon

KÉZIRAT

Katona Csete, DE-BTK Történelem szak, Phd

Történész körökben régóta tartja magát a felfogás, miszerint Izland a világ egyik legelső demokráciája, ahol a hatalom a szabad parasztság kezében volt, kik ősi germán hagyományok szerint ügyes-bajos dolgaikat a modern parlamenthez hasonlított *Alþingi* (a „gyűlések gyűlésén”) vitatták meg és rendezték el.¹ S bár e romantikus szemlélet kritikusai is elismerik, hogy a középkori Izland valóban a szabad parasztok közössége volt, felhívják arra is a figyelmet, hogy a politikai jogok élvezete jelentősen korlátozott volt és az uralom valójában – Rudolf Pörtner szavaival élve – egy „oligarchikus klikk” kezében volt.²

Ez a tanulmány nem a fenti vitában való állásfoglalásnak készült, hanem, hogy az izlandi forrásokra (*Íslendingabók*, *Látnámabók*), a középkori törvénykönyvre (*Grágás*) és természetesen az izlandi sagákra támaszkodva bemutassa egy „különutas” középkori államfejlődés lépéseit és a pro és kontra érvek szembeállításával érzékeltesse egy ilyen anakronisztikus kérdésfelvetés nehézségeit. A történeti háttér rövid ismertetését, a társadalom politikai jogokkal rendelkező csoportjainak elemzése, valamint a hatalmi ágak működésének egyenkénti vizsgálata követi. A vizsgált időintervallum az Izlandi Szabad Állam időszaka, mely a sziget benépesítésétől (c. 870) a norvég koronának való tényleges alávetettségig tartott (1262/64).³

Mitől „különutas” Izland?

¹ Finsen, Vilhjálmur: Om de islandske Love i Fristatstiden. In: Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie, Det Kongelige Nordiske Oldskrift-Selskab, København, 1873. 101-251., Jóhannesson, Jón: A History of the Old Icelandic Commonwealth. Íslendinga saga, Ford.: Haraldur Bessason, University of Manitoba Press, Winnipeg, 1974., Nordal, Sigurður: Icelandic Culture. Cornell University Library, Ithaca – New York, 1990.

² Pörtner, Rudolf: A viking kaland. Szivárvány Kiadó, Budapest, 1983. Lásd még: Þorsteinsson, Björn: Íslensk miðaldasaga. Sögufélag, Reykjavík, 1978., Benediktsson, Jakob: Landnám og upphaf allsherjarrikis. In: Saga Íslands I. Szerk.: Sigurður Línal Bókmenntafélag, Reykjavík, 1974. 153-196.

³ Sok történész szerint a tárgyalt korszak alkorszakokra osztandó. Lásd: Sigurðsson, Jón Viðar: Chieftains and Power in the Icelandic Commonwealth. Odense University Press, Odense, 1999. Ezekről jelenleg is tartanak a kutatói viták, a vélemények azonban megegyeznek abban, hogy az Izlandi Szabad Állam középkori történetét a sziget befolyásos családjaik lassú, de fokozatos megerősödése jellemzi. Mivel azonban a föld viszonyok és a politikai intézmények radikális átalakulásával a 13. századig nem számolhatunk, a tanulmányban az egész korszakra általánosan jellemző társadalmi és politikai berendezkedéssel foglalkozom.

Már a szigetországról megemlékező legelső forrás, Brémai Ádám beszámolója (1075) is feljegyezte az izlandiakról, hogy „*nincsen királyuk, csak törvényük.*”⁴ Noha nem egyedülálló példa a középkori Európa történetében, mégis az hogy az izlandi állam fölött nem uralkodott király sem más hegemon hatalom, már a kortársaknak is szemet szúrt. Annál is inkább igaz lehet ez, hogy az izlandi állam nem csupán magát a monarcha személyét, de mindenféle egyéb központi ellenőrző vagy rendfenntartó szervet is nélkülözött. Ennek ellenére az ország végrehajtói hatalom hiányában is közel 400 éven át zavartalanul működött. Geopolitikai helyzetéből adódóan ráadásul, Izland sohasem vett részt háborúkban, nem volt hadserege, nem alakultak ki városok és ebből eredően polgárság sem.

Az okokat sokáig a sziget benépesítésének történeti előzményeiben keresték. A források szerint Izland, főként norvég kivándorlókból álló telepesei, a 9. század végén a Norvégiát egyesítő Széphajú Harald király zsarnoksága elől menekültek el az őshazából.⁵ Az izlandi történetírás „romantikus” szószólói, a központi hatalom igáját lerázni kívánó germán lelki alkatban látták az egalitárius társadalom és államszervezet kialakulásának legfőbb mozgatórugóját.⁶ Eszerint, az új király legyőzve politikai ellenlábasait megadóztatta, eltulajdonította és felosztotta a korábban elidegeníthetetlen nemzeti *ódal* birtokok rendszerét, melyet a szabadságukra oly kényes büszke germán parasztok nem tűrhettek. Izlandot a honfoglalás időszakában mindössze néhány ír remete lakta, akik a pogányok érkezésének hírére el is hagyták a szigetet, így – a romantikusok szerint - az oda érkező telepeseknek lehetőségük nyílt egy saját(os) társadalmi berendezkedés kialakítására, ahol az egyének nem túrték el a szolgálat azon formáját, melyet a Széphajú alatt kellett elszenvedniük.

Ezzel szemben a romantikus irányzat ellenzői szerint a források a norvégiai kivándorlással kapcsolatban csupán annyit mutatnak, hogy a források lejegyzésének időpontjában – tehát 13-

⁴Adami, Bremensis: Gesta Hammaburgensis ecclesiae pontificum IV. Kap. 35. Monumenta Germaniae Historica SRG. Szerk.: Schmeidler, B. Hannover-Leipzig, 1917.

⁵ The Book of Settlement. Landnámabók. Ford.: Hermann Pálsson. University of Manitoba Press, Winnipeg, 2007. A honfoglalás idején játszódó nemzeti sagák, melyek Széphajú Harald zsarnokságát nevezik meg az elvándorlás okaként: The Complete Sagas of Icelanders. Including 49 tales. Vol. I-V. Szerk.: Viðar Hreinsson. Leifur Eiríksson Publishing, Reykjavík, 1997.: Egil's saga (Vol. I. 33-179), Saga of Hord and the People of Holm (Vol. II. 193-237), Viglund's saga (Vol.II. 411-443), The Saga of the People of Floi (Vol.III. 271-305), The Saga of the People of Vatnsdal (Vol.IV. 1-67), Saga of the People of Laxardal (Vol.V. 1-120), The Saga of the People of Eyri (Vol.V. 131-219).

⁶ A romantikus irányzat egy nagy nemzeti nacionalista narratíva, mely az '50-es évekig uralta az izlandi történetírást és régészeti kutatásokat. Szemléletük főként abban állott, hogy magasztalták a heroikus germán lelki alkatot és az izlandi politikai berendezkedést, melynek kialakulását a germán egyenlőségeszménynek tulajdonították. Műveik középpontjában a nemzeti nagyság állt, melyet Izland a korban páratlannak vélt politikai rendszere tett lehetővé. Nordal, 1990.74-75., a romantikusokról részletesen lásd: Karlsson, Gunnar: Was Iceland the Galapagos of Germanic Political Culture? In: GRIPLA XX. Nordic Civilization in the Medieval World. Szerk.: Vésteinn Ólason. Reykjavík, 2009. 77-91.

14. században – úgy tartották, hogy a honfoglalás oka I. Harald zsarnoksága lehetett. Valamint, hogy egy erős monarchiától való függő viszony elkerülése az ideális életforma, Izland ugyanis ekkor veszítette el függetlenségét, így a téma aktuálpolitikai értelmet nyert.⁷ Az pedig, hogy az alávetettségnek a klasszikus európai példája, a jobbágy-földesúri és a *vazallusdominus* viszony nem jött létre nem a germán individuumnak, hanem a sziget gazdasági és földrajzi adottságainak köszönhető, mely nem tette lehetővé erős hatalmi központok kialakulását. Emellett természetesen a társadalom felépítését sem tekintették egalitáriusnak, aminek okaira a következő oldalakon igyekszem majd rávilágítani.⁸

Fontos megjegyeznünk, hogy a két irányvonal a 19. század kezdete óta rengeteget finomodott és változott, mindkettőt a másik irányába való részleges nyitás jellemzi (részben a 20. század történelmi tapasztalataiból okulva, részben a fejlettebb történészi kritika nyomán). Az alább következő elemzés már későbbi, modern történetírói munkákon alapszik. A két irányzat képviselői már nem jellemezhetők egyszerűen olyan jelzőkkel, mint „romantikusok” vagy „kritikusok”, de közöttük még mindig választóvonal húzódik a kérdésben: demokratikusnak tekinthető-e a középkori Izland politikai és társadalmi berendezkedése?

A társadalom - *Goðar* és *þingmenn*

A középkori izlandi társadalom egalitárius jellegének jelenkori szószólói azzal – az egyébiránt korántsem elhanyagolható – ténnyel érvelnek, hogy a középkori Izland törvénykönyve, a *Grágás* nem tesz jogi különbséget a szabad emberek között.⁹ Míg a törvénykönyv egyértelműen megkülönbözteti a szolgák és a nők csoportjait, addig a társadalom szabad, felnőtt férfi tagjai közötti jogi megkülönböztetés nem érhető tetten.¹⁰ A jogi egyenlőség mellett természetesen azonban nem mindenki rendelkezett egyenlő anyagi javakkal. Ha hihetünk Ari Þorgilssonnak, Izland mintegy 60 év leforgása alatt 930-ra teljesen benépesült.¹¹ A telepések szabadon hasíthattak ki maguknak földet az izlandi tájból, ami kétségtelenül ahhoz vezetett, hogy a korábban érkezők a jobb minőségű és nagyobb

⁷ Karlsson, 2009.

⁸ Például Konrad Maurer és Jakob Benediktsson. Lásd itt: Karlson, 2009. 83.

⁹ Hastrup, Kirsten: *Culture and History in Medieval Iceland: An Anthropological Analysis of Structure and Change*. Clarendon Press, Oxford, 1985., Byock, Jesse: *Viking Age Iceland*. Penguin Books, London, 2001., Byock, Jesse: *Medieval Iceland. Society, Sagas and Power*. University of California Press, Berkeley – Los Angeles – London, 1990.

¹⁰ *Laws of Early Iceland. Grágás I-II*. Ford.: Andrew Dennis et al. University of Manitoba Press, Winnipeg, 1990.

¹¹ *Íslendingabók. Kristni Saga*. Ford.: Siân Grønlie. Viking Society for Northern Research. University College London, London, 2006.2. kap.

földterületeket foglalták el, míg a későn jövők kénytelenek voltak beérni rosszabb minőségű, kisebb földdarabokkal vagy éppen a földbérlettel.¹² Ennek megfelelően itt is kialakultak anyagi különbségek, melyek a politikai szerepvállalást szükségszerűen befolyásolták.

A társadalom gazdaságilag és politikailag meghatározó csoportjai a nemzetségfők¹³ (*goðar*, *sing. goði*) és a földbirtokos parasztok (*bændr*, *sing. bóndi*) voltak. A témával foglalkozó szakirodalom többségében amellet foglal állást, hogy a *goðar* és a *bændr* társadalmi csoportjai alkották a szabad parasztság túlnyomó részét.¹⁴ A bérloői vagy napszámos viszonyban élő parasztokról – akik szabad paraszti réteg kisebb százalékát alkották – a források szűkszavúsága miatt vajmi keveset tudunk, így nehéz megítélni milyen lehetőségeik voltak a politikai érvényesüléshez. Rajtuk kívül mások (nők, gyerekek, szolgák) nem rendelkeztek politikai jogokkal. Az izlandi egyenlőségeszményről folytatott eszmecserét kétségkívül a *goðar* és a *bændr* közötti kapcsolat határozza meg, aszerint hogy azt mennyire tekintik egalitáriusnak vagy éppen elnyomó jellegűnek.¹⁵ Mielőtt azonban belefognánk ennek elemzésébe fontos tisztázni mit is értünk e két fogalom alatt.

A *goði* szó eredete homályba borul (Skandináviában mindössze néhány dán rúnakövn találkozzunk vele). Etimológiai gyökeréből (*goð*=isten) fakadóan valószínűleg vallási funkciót jelölt, melyet izlandi variánsával kapcsolatban is fenntartanak. Ezen elmélet szerint a skandináv pogány vallás papjai lettek volna a *goðik*, akik Izlandon a templomok fenntartását és ott végzendő szertartásokat felügyelték.¹⁶ Bár elfogadható elmélet, hogy mint legnagyobb földbirtokosok jelentős szerepük volt a térség vallási ügyeinek lebonyolításában, hatalmuk fő forrása a szigetországban azonban más volt: ők voltak az ún. *goðorð* tulajdonosai.

A *goðorð* politikai méltóság volt, mely nem területi alapon nyugodott – mint a feudális birtokrendszer – hanem emberek feletti jogokon. A *goðorð*ot lehetett adni-venni, elajándékozni, örökölni, sőt még felosztani is, ennek ellenére nem volt meghatározott földrajzi határa.¹⁷ Az izlandi középkor folyamán durván 40 *goðorð*al számolhatunk,

¹² Vésteinsson, Orri: *The Archaeology of Landnám. Early Settlement in Iceland*. Szerk.: William W. Fitzhugh - Elisabeth Ward: *Vikings. The North Atlantic Saga*, Smithsonian Institute Press, Washington, 2000. 164-174.

¹³ A források sokszor felváltva vagy különböző értelemben használják az angolul „*chieftainre*” fordított „*höfðingjar*” és a „*goðar*” szavakat. A magyar nemzetségfő fordítás kissé félrevezető, hiszen ennek a társadalmi rétegnek a hatalmi bázisa elsősorban nem rokoni kapcsolatokon nyugodott. Gyakran előfordult, hogy vérrokonok egymással is konfliktusba kerültek két különböző nemzetségfő oldalán. A magyar fordításban jobb híján szerepeltetem a nemzetségfő kifejezést, ugyanis a népcsoportokra utaló törzsfőnél vagy a korlátlan hatalmat sugalló vezérnél talán valamivel pontosabb képet ad.

¹⁴ Jakobsson, Sverrir: *The Process of State Formation in Medieval Iceland*. *Viator. Journal of Medieval and Renaissance Studies* 40:2, Autumn 2009, 151-170.

¹⁵ Samson, Ross: *Goðar: democrats or despots?* In: *From Sagas to Society. Comparative Approaches to Early Iceland*. Szerk.: Pálsson, G. Hisarlik Press, London, 1992. 167-189.

¹⁶ Nordal, 1990. 77.

¹⁷ Grágás I. Kap.84.

feloszthatóságánál fogva azonban ennél valamivel több *goðival*.¹⁸ A *goðorðal* járó első – és talán legfontosabb – privilégium az ország törvényhozásának felügyelete és alakítása volt. Az évente egyszer összeülő legfőbb népgyűlésen, az *Alþingen* üléselő törvényhozó testület tagjai ugyanis kizárólag *goðik* lehettek.

A legtöbb szabad gazda – néhány kirívó példát eltekintve – tartozott valamelyik *goðorð*hoz és ezáltal szolgáltatásokkal tartozott az adott *goðorð* urának, vagyis a *goðinak*. Ezek a szolgáltatások elsősorban politikai és fegyveres támogatásban merültek ki. A *goðik* másik, szintén a *goðorð*ból fakadó privilégiuma ugyanis az volt, hogy ők vezették a népgyűléseket, ahol számítottak követőik támogatására. Ezért is nevezik a források a *goðik* alá tartozó parasztokat *þingmennek* (*sing.þingmaðr*), azaz „gyűlésbelieknek”.¹⁹

Mint azt fentebb említettem, a szabad parasztság tagjaiból verbuválódott *gyűlésbeliek* fizikai védelmet nyújtottak a *goðinak*. A többi germán típusú kísérettől eltérően azonban, a gyűlésbeliek önálló parasztok voltak, akik nem laktak együtt a nemzetségfővel. Nem voltak professzionális harcosok sem, és az izlandi földrajzi adottságoknak köszönhetően összehívásuk is időt vett igénybe. A fegyveres és a jogi-politikai támogatáson felül, a *þingmennek* csak egy fajta adókötelezettségük volt a nemzetségfőjük felé; a *þingfararkaupnek* nevezett „*þing* látogatási adó”. Ez arra kötelezte a népgyűlésről elmaradó gyűlésbelit, hogy a *þingre* való utazás költségeit térítse meg, így a *goði* pótolhatja őt más gyűlésbelivel.²⁰

Mint láthatjuk tehát egy igen laza alá-fölérendeltségi viszonyról volt szó, mely se nem volt tisztán katonai jellegű, se nem volt gazdasági eredetű. Szolgáltatásaikért cserébe a gyűlésbeliek ráadásul állandó védelmet kaptak *goði*juktól, fizikai és jogi értelemben is. A nemzetségfő segítségükre sietett bármilyen más paraszttal (vagy nemzetségfővel) támadt vitában és politikai befolyását latba vetve képviselte ügyüket a népgyűlésen. Tették mindezt lelkiismereti és politikai okokból anélkül, hogy bármilyen hivatalos jogi formula kötelezte volna őket erre.²¹ A közöttük lévő kapcsolat önkéntes jellegű volt, hisz egy szabad parasztnak sem volt kötelessége *þingre* lépnie egyetlen *goðival* sem. Jesse Byock szerint a két társadalmi csoport közötti kapcsolatot nem a *bændr* azon törekvése jellemzi, hogy valamelyik nemzetségfő alá tartozhassanak, hanem a *goðik* egymás közötti rivalizálása a *bændr* kegyeiért, hogy *þing* kapcsolatba lépve a még független paraszttal saját politikai bázisukat

¹⁸ Karlsson, Gunnar: The History of Iceland. University of Minnesota Press, Minneapolis, 2000. 24.

¹⁹ Grágás.I. Kap.23.

²⁰ Grágás.I. Kap. 23, 35.

²¹ Byock, 1990. 112., Karlsson, Gunnar: Goðar and Höfðingjar in Medieval Iceland. In: Saga-Book. Vol. XIX. Viking Society for Northern Research. University College London, London, 1974-77. 358-371.

erősíthessék.²² Sőt mi több a parasztok számára az az opció is nyitott volt, hogy maguk válasszák meg *goði*jukat:

„Egy férfi kinyilváníthatja *þing* tagságát, azzal a *goði*val, amelyikkel csak szeretné. Mindkettejüknek (neki és a *goði*nak) tanúkat kell megnevezniük, igazolásképp, hogy ő [a paraszt] bejelenti családjával, háztartásával és lábasjóságaival együtt, tagságát a *goði*val. És hogy az [a *goði*] elfogadja őt.”²³

Nem csak a nemzetségfő kiválasztására – de ami még ennél is fontosabb –, a *goði* lecserélésére is gyakran sor került:

„Ha egy férfi kiakar lépni *þing* tagságából, a törvény kimondja, hogy a tavaszi népgyűlésen tegye mindezt, és ott *þing* kapcsolatba léphet egy másik *goði*val, aki azon a gyűlésen elnököl.”²⁴

A korábbi romantikus történetírás szerette úgy láttatni a gyűlésbelieket, mint szabad választók, akik a képviselő jelöltekhez hasonlóan válogathatnak a *goðik* között, annak ellenére, hogy például új jelölt (vagyis *goði*) megválasztásához nem volt joguk és lehetőségük.²⁵ Az viszont tisztán látszik a *Grágás* fentebb idézett rendelkezéseiből, hogy nem egy helyhez kötött, kötelező jellegű függésről van szó. A nemzetségfők hatalma nem csak jogilag volt korlátozott, hanem területileg is.

A *goði-þingmaðr* viszony két embert összekötő íratlan szerződés volt, melynek elviekben nem volt földrajzi megkötése. Így előfordulhatott, hogy egy nemzetségfő szálláshelyét csupa rivális *goði*hoz hú gyűlésbeli vette körbe vagy, hogy egy nemzetségfőnek a sziget másik (akár több száz kilométerre fekvő) pontjáról voltak követői.²⁶ Jesse Byock szerint ez a fajta (térhez és időhöz) nem köthető mobilitás az, ami lehetetlenné tette volna egy erőszakos, oligarchikus klikk uralmát a szabad parasztok felett. Byock az izlandi nemzetségfőket hatalmuk korlátozott volta miatt, kortársainál jóval gyengébb vezetőrétegnek véli:

„A *goðik* csupán igen csekély rendfenntartói hatósággal rendelkeztek és egészen a 13. századig majdhogynem semmilyen katonai erő nem állt rendelkezésükre a környező népesség alávetésére. Noha vezetők voltak, nem voltak képesek más farmereket a természeti kincsekhez való hozzájutásban korlátozni és nem volt fennhatóságuk egy régió többlet termelése felett sem. Csakúgy, mint más tehetősebb farmerek képesek voltak túlvészelní ugyan

²² Byock, 2001. 13.

²³ Grágás, I.Kap.81. (Saját ford.)

²⁴ Grágás, I.Kap.83. (Saját ford.)

²⁵ Karlsson, 1974-77. 359.

²⁶ Byock, 1990. 115-119., Byock, 2001., Byock, Jesse: The Icelandic Althing: Dawn of Parliamentary Democracy.” In Heritage and Identity: Shaping the Nations of the North, Szerk.: J. M. Fladmark, The Heyerdahl Institute and Robert Gordon University. Donhead St. Mary, Shaftesbury: Donhead, 2002, 1-18.

a szűkösebb időket, de nem rendelkeztek olyan közösségi létesítménnyel - kiterjedt öntözőrendszerrel, vízi utakkal vagy erődítményekkel – melyek hosszútávon garantálták volna vezető szerepüket.”²⁷

Byock és mások is, a nemzetségfők és a szabad parasztság közötti anyagi különbségeket is csekélynek vélik.²⁸ A következő fejezetekben azt vizsgálom, hogy ez a társadalmi egalitárius jelleg mennyiben tükröződött vissza a hatalom és a politikai jogok gyakorlásában. A *goðar* a politikában domináns, uralkodói réteg volt vagy valóban csak „*primus inter pares*” szerepet játszott a társadalomban?

Törvényhozás

Az izlandi törvényeket a 12. században jegyezték le, addig az országban a szokásjog uralkodott. Minden szabad embernek saját felelőssége volt, hogy a szokásokat és azok alkalmazását ismerje. Nem változott sokat a helyzet az izlandi alkotmány 930-as megszületésével sem. Felállították az *Alþinget*, az évente összeülő legfőbb népgyűlést, aminek megnyitóján az ország egyetlen állami hivatalnok a *törvénymondó* (*lǫgsögumaðr*) emlékeztetből felsorolta a törvények egyharmadát a *Törvénytörvény* (*Lögberg*).²⁹ A *törvénymondó* köztisztviselőként álló személy volt. Fontosságát mutatja, hogy az évek datálását is egy-egy *törvénymondó* hivatali ciklusához kötötték.³⁰ A jogi tanácsadáson kívül más jogosítvánnyal nem rendelkezett, a peres és törvényhozási ügyek befolyásolására mindössze annyi lehetősége volt, hogy az ügy szempontjából előnyösnek vélt rendelkezéseket idézte fel.³¹ Mivel csak akkor szólt, ha kérdést intéztek hozzá, így a kérdező felelőssége volt, hogy tudja melyik kérdést kell feltenni. Szintén feladatkörébe tartozott az új törvénykezések bejelentése és a törvényhozási tanácsban való elnöklés.³²

Még inkább ceremoniális feladata volt a *legfőbb goðinak* (*allsherjargoði*), aki Izland első telepésének Ingólfr Árnarsonnak a *goðoróját* birtokolta. Ő volt az, aki az *Alþing* megnyitásakor a *Törvénytörvény* megsejtselte a gyűlést.³³

Az *Alþing*en ülésező *Lǫgrétta* volt az ország törvényhozó szerve, melyen csak *goðik* szavazhattak. Az ország nemzetségfőinek kötelező jelleggel kellett megsejteniük a *Tanács*on,

²⁷ Byock, 2001. 13. (Saját ford.)

²⁸ Byock, 1990. 77-103., Hastrup, 1985. 120.

²⁹ Grágás I. Kap. 116.

³⁰ A törvénytörvény 3 évente újraválasztható volt. Íslendingabók. 9-10.kap., Grágás I. Kap. 116.

³¹ Byock, 2002.

³² Grágás, I. Kap. 117.

³³ Byock, 2002.

ahova magukkal vihették két tanácsadójukat.³⁴ Mind az *Alþing* bíróságai, mind a *Lögretta* a szabadban ülésezett, és ebből kifolyólag nyilvános volt. Utóbbin a tagok koncentrikus körökben elhelyezett padokon ültek, minden nemzetségfő előtt és mögött is saját tanácsadója foglalt helyett. Új törvények meghozatala és a régiók felülvizsgálata mellett, a *Lögretta* törvényen kívüli mentességet is megítélhetett.³⁵ Az esetleges külkapcsolati kérdések is a *Tanács* joghatósága alá estek, mint az a híres egyezmény, melyet Olaf Haraldsson norvég királlyal kötöttek a Norvégiában élő izlandi és az Izlandon élő norvég lakosok jogállásának tisztázásáról.³⁶

Nyilvánvaló, hogy az ország teljes lakossága közvetlenül nem vehetett volna részt a törvényhozásban. Ezt az izlandi társadalom a jogban legjártasabb személyekre, a *goðikra* bízta. Bár az állami hivatalok, mint a *törvénymondó* és a *legfőbb goði* (mindenféle egyeduralmi törekvést megelőzve) csupán formális tisztségek voltak, a szabad izlandi parasztnak kevés beleszólásuk lehetett a törvények alakításába. A törvényhozás befolyásolására maga a szabad tér (a nyílt ülés) biztosított lehetőséget, illetve az a két jogi tanácsadó, akiket a nemzetségfő magával vitt a *Tanácsülésekre*.

Igazságszolgáltatás

Ősi germán szokás szerint az izlandi telepesek is a helyi népgyűléseken vitatták meg peres ügyeiket, melyek a határvitáktól kezdve a legelők és birkák eltulajdonításán át, örökléssel, hozománnyal, házasságtöréssel, lopással, gyilkossággal, boszorkánysággal vagy az élet bármely más szegmensével is kapcsolatosak lehettek.³⁷ Egy-egy régió saját, egy hétig ülésező népgyűlését tavasszal tartották három helyi *goði* vezetésével. A *várpíng*nek nevezett tavaszi népgyűlésen a körzet gazdái közötti vitákat, és a nemzetségfők közötti eltéréseket is rendezték. A *gyűlésbeliek* segítséget kaptak *goðijuktól* más parasztokkal és/vagy nemzetségfőkkel adódó konfliktusok esetén is. A tavaszi népgyűlésen a három *goði* által megnevezett 36 (egyenként 12) szabad paraszt bíraskodott.³⁸ Ez kétoldalúan is értelmezhető. A nemzetségfők lemondtak bíraskodási jogukról, és azt az egyszerű emberek kezébe helyezték hasonlóan, mint az Egyesült Államokban ahol az esküdtszék dönt. A bírák kinevezésének joga azonban az egész rendszer feletti ellenőrzést biztosította számukra (hiszen

³⁴ Grágás I.Kap.117.

³⁵ Grágás I. Kap. 117.

³⁶ Byock, 2002.

³⁷ Erre vonatkozólag lásd: Byock, Jesse: Feud in the Icelandic Saga. University of California Press, Berkeley – Los Angeles – London, 1982.

³⁸ Grágás I. Kap. 56, 57.

nyilván saját megbízható embereiket ültették a bírói székekbe), azzal a ráadás előnnyel, hogy a bírói tisztségről lemondva maguk is pereskedhettek és részt vehettek a régió politikai manővereiben.

Kevésbé volt lényeges az ugyanazon három nemzetségfő által tartott, *leiðnek* keresztelt őszi gyűlés, ahol az *Alþing* és a *várþingek* rendelkezéseit jelentették be azoknak, akik valamilyen oknál fogva akkor nem voltak jelen.³⁹

Az izlandi állam evolúciója 965-ben érkezett új stádiumhoz, amikor két különböző területről származó nemzetségfő összecsapását a tavaszi népgyűlések rendszere már nem volt képes kordában tartani. A Nyelves Oddr és Ordító Þórdr közötti konfliktus ugyanis harcba torkollotta népgyűlésen. A harc utáni emblematisztikus jelenet Ordító Þórdr beszéde, melyet így rögzített az *Íslendingabók*:

„Akkor Ordító Þórdr felszólalt a Törvénysziklánál, hogy mily igazságtalan, hogy embereknek idegen gyűléseken kell pereskedniük gyilkosság és sérelem miatt, melyeket ők maguk szenvedtek el és elpanaszolta mi akadályozta meg őt. És azt is mondta, hogy a nehézségek egymás után fognak jelentkezni, ha a gyűlések kérdését nem rakják helyre. És akkor az egész országot negyedekre osztották.”⁴⁰

A konfliktuskezelés jogállami eszköze volt az ország 965-ös negyedekre osztása, mely során átalakították az igazságszolgáltatást. A folyamat során még a népesedési viszonyokat is figyelembe vették: minden negyed három tavaszi népgyűlést volt köteles tartani (egyenként három nemzetségfő elnökletével), kivéve az északi negyedet, ahol a populáció miatt négyre volt szükség. Ez azonban a negyedenkénti 9-ről 12-re emelte a nemzetségfők számát az északi negyedben. Hogy az egyenlőtlenséget megszüntessék 12-re módosították a *goðik* számát mindegyik negyedben, ám hogy ezzel ismét ne boruljon fel a népesedési viszonyoknak megfelelően kialakított rend (ti. az északi negyed többsége), ezért ezek a *goðik* csak az *Alþing* törvényhozó *Tanácsában* foglalhattak helyet, és nem elnökölhetek a tavaszi népgyűléseken illetve nem jelölhettek bírakat az újonnan kialakított a negyedbíróságokba sem.⁴¹

A negyed bíróságok (*ffjórðungsdómar*; *sing. ffjórðungsdómr*) lettek a tavaszi népgyűlések feljebb viteli fórumai. Mind a négy negyedbíróság az *Alþingen* ülésezett. A Nyelves Oddr és Ordító Þórdr esetéhez hasonló, negyedeken és régiókon átívelő ügyek a negyed bíróságokra kerültek, azokkal a perekkel egyetemben, amelyekről a *várþingennem* született döntés. Az

³⁹ Grágás I. Kap. 61.

⁴⁰ Íslendingabók, Kap.5. (Saját ford.); Hasonlóan meséli el a történetet a két *goði* összecsapását feldolgozó *Hænsa-Þóris* saga. Hen-Thorir's Saga. In: Complete Sagas of Icelanders. Including 49 tales. Vol. V. Szerk.: Viðar Hreinsson. Leifur Eiríksson Publishing, Reykjavík, 1997. 255-256.

⁴¹ Íslendingabók, Kap.5.

ügyet rendszerint az alperes körzetének bíróságán rendezték. Az eredeti *goðorð* tulajdonos nemzetségfők (lásd pár sorral fentebb) minden negyedbíróságba egyenként jelölték saját bíráikat.⁴² Így a negyed bíróságok elé lépő peres felek olyan ítélőszék előtt találták magukat, ami az ország minden pontjáról verbuválódott, elkerülve ezzel a pártoskodást és lehetőséget adva arra, hogy a gyűlésbeliek betekintést nyerjenek az egész ország ügyeibe. A nemzetségfőknek ráadásul most már nem csak 9, hanem összesen 36 bírát kellett kinevezniük (mindegyik negyed bíróságba 9-et), ami már a parasztság szélesebb rétegének biztosított beleszólást a jogi problémákba. Továbbfejlesztve a reformot, a megnevezett bírákat rokonságra, elfogultságra vagy egyéb okra hivatkozva a peres felek diszkvalifikálhatták.

Ha egy perben a negyed bíróságokon sem sikerült dűlőre jutni, akkor az 1005-ben létrehozott legfelsőbb bírósággént funkcionáló és egyszerű többséggel döntő *Ötödik Törvényszék (fimtardómr)* volt hivatott ítéletet hirdetni.⁴³ Ezzel végleg kiépült az Izlandi Szabad Állam igazságügyi gépezete.

Bár a szabad parasztság egyre szélesebb rétege vehetett részt az igazságszolgáltatásban, ez tulajdonképpen azokra korlátozódott, akik egyébként is jó kapcsolatot ápoltak a nemzetségfőjükkel másképpen nem kerültek volna jelölésre, mint bírák. A pártatlanságot megőrizni igyekvő rendszernek azonban volt egy gyengepontja: nem a bíróság volt az egyetlen módja a konfliktusok rendezésének. S bár elviekben minden szabad embernek jogában állt a bírói testületek akármelyikéhez fordulni, a következő fejezetben kiderül, hogy a valóságban milyen sikerrel teheték mindezt, és hogy milyen egyéb módszerek léteztek az összetűzések orvoslására.

Végrehajtás: *Hranfkels saga Freysgoða*

Az izlandi igazságszolgáltatás és végrehajtás mechanizmusait egy esettanulmányon keresztül szeretném illusztrálni. Választásom a Kelet-Izlandon játszódó Hranfkell történetére esett. Bár a saga történelmi hitelességét – az események időpontjára és a benne megfogalmazódó erkölcsi normákra vonatkozóan – többen is megkérdőjelezték⁴⁴, az államgépezet bemutatása nem tér el más sagák leírásaitól, és itt a konfliktus kezelés minden

⁴² Grágás I.Kap.20.

⁴³ Grágás I. Kap. 43.

⁴⁴ Pálsson, Hermann: Art and Ethics in Hranfkel's Saga. Munksgaard, Koppenhága, 1971.

lehetséges módja felvillan. A történet Bernáth István fordításában magyarul is olvasható, így a hazai közönség számára is könnyen hozzáférhető forrásról van szó.⁴⁵

A történet teljes ismertetésére sem szükség, sem idő nincs, így csupán az idevágó részek kontextusba helyezésére szorítkozom. A forrás egy Sámrr nevű *bóndi* és egy nagyhatalmú *goði* (Hranfkell) összecsapását dolgozza fel, mely politikai manőverek egész sorában; pereskedésben és fegyveres harcban is megnyilvánul.

A keleti fjordoknál uralkodó gögös Hranfkell *goði* megfogadja, hogy megöli azt, aki Freyr istennek szentelt lovát megüli. Amikor egy lovász fiú az intellemt ellenére a csödör hátára ül, Hranfkell ígérétehez híven agyoncsapja a fiút. Bár korábban a nemzetségfő még senkinek sem fizetett váltságot gyilkosságért, ezúttal ő is érzi, hogy értelmetlen esküje betartásával nagy fájdalmat okozott a fiú szüleinek, így felajánlja, hogy élete végéig eltartja annak családját. A gyilkosságtól felháborodott *bóndi*, Þorbjörn azonban fia halála iránti keserűségében elutasítja a váltságot, és perrel fenyegeti meg a *goðit*. Már a saga elején megismerkedünk tehát a sagákban leggyakoribb igazságszolgáltatási módszerrel, vagyis az *önbíráskodással*.⁴⁶ A kérdésben minden bírósági eljárást kikerülve, a sértettnek kárpótlást ígérnek, melynek mértékét általában a befolyásosabb rangú személy szabja meg (ez esetben Hranfkell), még akkor is, ha ő volt a sérelem okozója. A mai viszonyok között elképzelhetetlen lenne, hogy egy gyilkos szabja meg azt az árat, amit az általa megölt személy hozzátartozóinak fizet kompenzálásként. A középkori Izlandon azonban rendfenntartó szerv hiányában kénytelenek voltak a bosszúállási láncot valahogy megszakítani. Ezért adták a magasabb rangú félnek a bíráskodás jogát, és engedték meg, hogy maga számára kedvezőbb döntést hozzon.⁴⁷ Fordított esetben ugyanis, az erősebb fél egyszerűen figyelmen kívül hagyta volna a másik által hozott ítéletet, vagy pedig addig folytatta volna a bosszúhadjáratot, amíg nagyobb erőforrásainál fogva végérvényesen el nem pusztítja a gyengébbik felet.⁴⁸

A váltság visszautasítása után Þorbjörn megteszi a megfelelő lépéseket a per előkészítéséhez. Először is támogatást kér rokonaitól, akik közül csupán unokaöccse Sámrr hajlandó a segítségére lenni, aki egy modern ügyvédhez hasonlóan átvállalja a per intézését. A

⁴⁵ Hranfkell története. In: Három izlandi történet. Ford.: Bernáth István. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1973. 29-69.

⁴⁶ Karlsson, 1974-77. 363. Részletesebben: Sigurðsson, 1990.

⁴⁷ Ez esetben Hranfkell döntése meglehetősen nagyvonalú. A Grágás szerint egy szabad ember megöléséért általában 48 uncia törvényes fizetőeszköz (kb. egy márká ezüst) járt. Részletesen lásd: Grágás, I. 254., Grágás I. Kap.113. A saga azonban korábban megjegyezte, hogy Hranfkell még soha senkiért sem fizetett váltságot.

⁴⁸ Erre természetesen bőségesen nyújt példát a saga irodalom. Kétszer is az „erősebbik” fél kapja a bíráskodás jogát például Civakodó Hallfréd történetében. The Saga of Hallfred the Troublesome Poet. Kap. 3-4. In: The Complete Sagas of Icelanders. Including 49 tales. Vol.I. Szerk.: Viðar Hreinsson. Leifur Eiríksson Publishing, Reykjavík, 1997.

peres képviselőről tehát mindenki saját maga volt hivatott gondoskodni. Ezután a procedúrának megfelelően Sámrr bejelenti a gyilkosságot a legközelebbi tanyán, majd Hranfkellt a saját háza előtt ismertetik a vádakkal.

Sámrr azonban tudja, hogy a hónapok múlva esedékes bírósági tárgyaláson nem elég igazát bizonyítania, hanem ügyének patrónusokat is kell szereznie, hogy az ítélet társadalmi támogatásra találjon, és hogy győztes per esetén Hranfkellt rábírák a rendelkezések betartására.⁴⁹ Ahogy korábban saját rokonai sem akarták segíteni Þorbjörnt, úgy a többi nemzetségfő sem kívánczik „*Hranfkellel egy pörben összeakaszkodni.*”⁵⁰ Végül Sámrrnek csellel sikerül rávennie két magas rangú izlandit, Þorkellt és Þorgeirrt, hogy álljanak mögé a perben. Þorbjörn magát öregnek és félvagnak tettetve ráesik a sátrában betegágyon fekvő Þorgeirr elüszkösödött lábujjára. A fájdalom miatt mérges Þorgeirr végül belátja, hogy fájdalma kicsinység a gyermekét elveszített Þorbjörnéhez képest, és így lelkiismereti okokból az ő oldalukra áll.

Maga a perben nyújtott segítség sem szokványos. Amíg Hranfkell alszik addig Sámrr a gyűlésen előadja ügyét, melyet elismerő moraj kísér. Mivel nincs védőbeszéd (Hranfkell a sátrában van), ezért a közvélemény egyelőre Sámrrt támogatja. Hranfkell azonban emberei lévén tudomást szerez a cselről, és a gyűlésre siet. Terve roppant egyszerű:

„Úgy gondolta, hogy szétkergeti ezeket a kis embereket, akik ellene a pört indították, és az volt a szándéka, hogy ráront a Sámrr vádját tárgyaló bíróságra, és ezzel kényszeríti Sámrrt a pör feladására.”⁵¹

Egy peres ügyben tehát ily merészen, a jogot semmibe véve Hranfkell tüstént az erőszak alkalmazása mellett dönt. Sámrron kívül még a jogi testület tagjait, a bírakat sem tisztelve akarja szétkergetni az egész gyűlést.⁵² Ekkor lépnek közbe Sámrrék titkos patrónusai, az említett Þorkell és Þorgeirr:

„Csakhogy [Hranfkellnek] ez már semmiképp sem állott módjában. Akkora tömeg ember fordult vele szembe, hogy Hranfkell még a közelébe sem jutott a bírának. A nagy túlerő annyira kiszorította, hogy még vádlóinak hangja sem ért el a füléhez. Így aztán bajosan tudta előtárni védekezését.”⁵³

⁴⁹ Az ügy igaza ritkán számított. Amennyiben gyarapodást reméltek az ügytől, a nemzetségfők bárkit hajlandóak voltak támogatni. A bűnös Flósinak például megvesztegetéssel sikerül rábírnia támogatásra Eyjólf goðit a Njáll sagában. Njáll's Saga. . In: The Complete Sagas of Icelanders. Including 49 tales. Vol.III. Szerk.:Viðar Hreinsson. Leifur Eiríksson Publishing, Reykjavík, 1997. 174.

⁵⁰ Hranfkell története, 41.

⁵¹ Hranfkell története, 51.

⁵² Más példa: The Saga of the People of Vatnsdal. Kap.37.

⁵³ Hranfkell története, 51.

A patrónusok dolga tehát (ebben az esetben) nem több, mint dulakodással megakadályozni, hogy a védőbeszédére igyekvő alperes fizikailag odajusson a bíróságra.⁵⁴ S a bíróság, annak ellenére, hogy tisztában van azzal, hogy Hranfkell megérkezett a *þingre*, védőbeszéde hiányában elmarasztalja, és kitaszításra ítéli.

A furcsaságok tovább folytatódnak. Törvényenkívülisége ellenére Hranfkellt nem igazán aggasztja az ítélet:

„Ott élt továbbra is Adalbólban, és úgy tett, mintha mi sem történt volna.”⁵⁵

Sámrék is tisztában vannak vele, hogy az ítélet megszületett ám végrehajtva nincsen.

„Nincs ám végbevívve a kitaszítás, míg az elítélt vagyonát el nem kobozzák – mondta Þorgeirr. – Ennek pedig a saját tanyáján kell megtörténnie.”⁵⁶

Egy éjszakai rajtaütésnek köszönhetően Sámr és az őt támogató nemzetségfők Þorkellés Þorgeirr elkapja Hranfkellt. A *goðit* saját tanyája elé kihurcolva a győztes Sámr, jogait érvényesítve lehetőséget ajánl a megalázott *goðinak*:

„Így aztán, ha életben akarsz maradni, egész háznépoddal elmegy innen Adalbólból, de pénzt-ingóságot csak annyit viszel magaddal, amennyit én megszabok, és az bizony igencsak kevés lesz, hiszen én telepszem be a tanyádba és a rangodba is.”⁵⁷

Sámr tehát a társadalmi felemelkedés egyik ragyogó példája. Nem csak igazságot szolgáltat, hanem még a *goði* rangot is sikerül elperelnie ellenfelétől. Sámr évekig uralkodik Hranfkell gyűlésterületén. Végül Hranfkell ismét az erőszak alkalmazása mellett dönt, és egy rajtaütésben megöli Sámr gyanútlanul hazatérő testvérét. Annak ellenére tehát, hogy jogerős ítélet született, és a rendelkezések be lettek tartatva, évek múltán is fennállt a veszélye, hogy újbóli fegyveres összecsapásba torkolljon egy viszály.

Hranfkell történetében több lehetséges konfliktus megoldási módszer is kipróbálásra kerül. Hallunk itt váltságdíjról, önbíráskodásról, pereskedésről és vérbosszúról is. Egyedül a „*hólmganga*” a személyes párviadal maradt ki a felsorolásból, mely rendelkezésére állt

⁵⁴ Ugyanez történik Hænsa-Þóris sagájában. Hen-Thorir's Saga. 255-256.

⁵⁵ Hranfkell története. 51.

⁵⁶ Hranfkell története, 52.

⁵⁷ Hranfkell története, 55.

minden szabad embernek, mint a konfliktus kezelés egyenlő alapokon nyugvó eszköze. Ennek alkalmazása azonban hamar népszerűtlenné tehetette a kezdeményező felet, mivel primitív és erőszakos fényben tűntethette fel, mint aki veszélyezteti a központi hatalom nélküli stabilitást.⁵⁸ Az *Ötödik Bíróság* felállításával (1005) be is tiltották a párbajozást egész Izlandon.

A saga releváns részeinek kiragadásával az volt a célom, hogy érzékeltessem: a jogi út korántsem az egyetlen és nem is a legnépszerűbb módja volt a vitás ügyek elrendezésének a középkori Izlandon. A rendszer célja nem az igazságkeresés, hanem a béke fenntartása volt, melynek érdekében a befolyásosabb felek gyakran engedményeket kaptak vagy (végrehajtói testület hiányában) egyszerűen nem engedelmeskedtek a bíróságnak. A tárgyaláson a lobbizás volt a döntő, hogy ki milyen hatalmú nemzetségfők támogatását élvezzi, ki ismeri jobban a jogi kiskapukat és ki tudja ügyeskedéssel hathatósabban képviselni az „igazát”.⁵⁹

Következtetés

Az izlandi társadalom és politikai berendezkedés első ránézésre demokratikusnak tűnik. Az általunk ismert „hatalmi ágak” megosztottak voltak, működött a parlament, nem volt hegemon uralkodó és a jog mindenki számára azonos lehetőségeket biztosított. Egy mélyebb fúrás azonban olyan jelekre utal, amik megcáfolni látszanak az előbbi tézist.

Bár a szabad emberek képviselve voltak, a nők, gyermekek és szolgák kizárásának köszönhetően, ez az egész társadalomnak csupán a töredékét jelentette.⁶⁰ A szabad birtokos parasztság ugyan elviekben nem volt röghöz kötött és jogosult volt arra, hogy maga válassza meg közösségi vezetőjét, sok kutató szerint ez nem volt politikai realitás. Egy befolyásos nemzetségfő sohasem engedte volna, hogy a környezetében elszaporodjanak a riválisait támogató gyűlésbeliek, még ha a sagák mást is sugallnak nekünk olykor.⁶¹

A törvényhozás és az igazságszolgáltatás sem volt teljesen független, hiszen a *goðik* ültek a *Lögrettá*ban, így direkt befolyással bírtak a törvényhozásra, míg a bírák kinevezésének

⁵⁸ Sigurðsson, 1990. 179.

⁵⁹ A rendszer hiányosságaival sokan az izlandiak közül is tisztában voltak. A rendszer kiparodizálásaként született meg például a *Bandamanna saga*. The Saga of the Confederates. In: Complete Sagas of Icelanders. Including 49 tales. Vol. V. Szerk.: Viðar Hreinsson. Leifur Eiríksson Publishing, Reykjavík, 1997. 283-308.

⁶⁰ Az Íslendingabók szerint 4560 gyűlésadót fizető paraszt (*þingfararkaupbændr*) volt Izlandon. Íslendingabók, 10. kap. Ez egyes számítások szerint a társadalomnak mindösszesen az egytizede. Karlsson, 2000. 44.

⁶¹ Az érvek főként a Sturlunga sagák által sugallt kép körül központosulnak, melyekben több olyan szituációval is találkozunk, amikor a parasztok elkerülhetetlenül a hozzájuk legközelebbi *goði* uralma alá kerülnek. Lásd: Vésteinsson, Orri: A Divided Society: Peasants and the Aristocracy in Medieval Iceland. In: Viking and Medieval Scandinavia3, 117-139., Karlsson, 2000. 27.

révén indirekt befolyással az igazságszolgáltatásra. A törvény előtti egyenlőség szintén nem volt adott, a jogi érvényesülés feltétele a megfelelő háttértámogatás volt, ahogy azt Hranfkell történetében is láttuk. Az állami hivatalok ugyan névlegesek voltak, és nem állt monarcha az ország élén, az igazi hatalom azonban mégsem közvetlenül a nép, hanem egy oligarchikus klikk kezében volt.

Mindezek azonban csupán arra hívják a figyelmet, hogy egy ilyen kérdéskört nem érdemes a mai demokratikus elvárásainknak megfelelően megközelíteni, mert a korabeli Európában még korántsem alakult ki ennek az igénye. A fent bemutatott elemzésből élesen kitűnik, hogy a társadalom és a középkori Izland „állama” nem volt teljesen demokratikus. Legalábbis nem a mai értelemben, vagy abban az értelemben, ahogy a 19. század végi és 20. század eleji romantikus történétírók gondolták.

A nemzetségfők és a gyűlésbeliek, akár szimbiózisban éltek akár nem, másképpen fogták fel a képviselettel, demokráciával és szabadsággal kapcsolatos mentális fogalmakat. Walter Ullmann a középkori politikai gondolkodásról írott könyvében alapvetően kétféle politikai beállítottságot különít el. Az egyik szerint a hatalom egy felsőbbrendű lénytől ered, míg a másik szerint a hatalom forrása maga a nép. Utóbbit a Tacitus által bemutatott germán népszokással illusztrálja, miszerint a germánok a népgyűlésen maguk választották vezetőiket vagy alkalmatlanság esetén elvették tőlük a pozíciót. Ullmann ezekből az elméletekből vezeti le a modern politikai gondolkodás alapjait is, így a demokrácia kialakulásának egyik első lépcsőjeként tekint erre a jelenségre.⁶²

Ha saját kontextusába helyezzük a vizsgálódást igazat, kell adnunk Jesse Byocknak, hogy a középkori Izlandon a politikai képviselet és lehetőségek, ha korlátozottan is, de biztosítva voltak a korabeli szabad rétegek számára és ahogy Sámr és Hranfkell esete is mutatta, a társadalmi falak nem voltak lebonthatatlanok.

⁶² Ullmann, Walter: *The Medieval Political Thought*. Penguin Books, Aylesbury, 1975. 11-14.

Felhasznált irodalom

Források

Adami, Bremensis: Gesta Hammaburgensis ecclesiae pontificum. Monumenta Germaniae Historica SRG. Szerk.: Schmeidler, B. Hannover-Leipzig, 1917.

Egil's saga. In: The Complete Sagas of Icelanders. Including 49 tales. Vol.I. Szerk.:Viðar Hreinsson. Leifur Eiríksson Publishing, Reykjavík, 1997. 33-179.

Hen-Thorir's Saga. In: Complete Sagas of Icelanders. Including 49 tales. Vol. V. Szerk.: Viðar Hreinsson. Leifur Eiríksson Publishing, Reykjavík, 1997. 239-261.

Hranfkell története. In: Három izlandi történet. Ford.: Bernáth István. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1973. 29-69.

Íslendingabók. Kristni Saga. Ford.: Siân Grønlie. Viking Society for Northern Research. University College London, London, 2006.

Laws of Early Iceland. Grágás I-II. Ford.: Andrew Dennis et al. University of Manitoba Press, Winnipeg, 1990.

Njál's Saga. . In: The Complete Sagas of Icelanders. Including 49 tales. Vol.III. Szerk.:Viðar Hreinsson. Leifur Eiríksson Publishing, Reykjavík, 1997. 1-221.

Saga of Hord and the People of Holm. In: The Complete Sagas of Icelanders. Including 49 tales. Vol.II. Szerk.:Viðar Hreinsson. Leifur Eiríksson Publishing, Reykjavík, 1997. 193-237.

Saga of the People of Laxardal. In: The Complete Sagas of Icelanders. Including 49 tales. Vol.V. Szerk.:Viðar Hreinsson. Leifur Eiríksson Publishing, Reykjavík, 1997. 1-120.

The Saga of Hallfred the Troublesome Poet. In: The Complete Sagas of Icelanders. Including 49 tales. Vol.I. Szerk.:Viðar Hreinsson. Leifur Eiríksson Publishing, Reykjavík, 1997. 225-255.

The Saga of the People of Eyri. In: The Complete Sagas of Icelanders. Including 49 tales. Vol.V. Szerk.:Viðar Hreinsson. Leifur Eiríksson Publishing, Reykjavík, 1997. 131-219.

The Saga of the People of Floi. In: The Complete Sagas of Icelanders. Including 49 tales. Vol.III. Szerk.:Viðar Hreinsson. Leifur Eiríksson Publishing, Reykjavík, 1997. 271-305.

The Saga of the People of Vatnsdal. In: The Complete Sagas of Icelanders. Including 49 tales. Vol.IV. Szerk.:Viðar Hreinsson. Leifur Eiríksson Publishing, Reykjavík, 1997. 1-67.

The Book of Settlement. Landnámabók. Ford.: Hermann Pálsson. University of Manitoba Press, Winnipeg, 2007.

Viglund's saga. In: The Complete Sagas of Icelanders. Including 49 tales. Vol.II. Szerk.:Viðar Hreinsson. Leifur Eiríksson Publishing, Reykjavík, 1997. 411-443.

Szakirodalom

Benediktsson, Jakob: Landnám og upphaf allsherjarríkis. In: Saga Íslands I. Szerk.: Sigurður Línal Bókmenntafélag, Reykjavík, 1974. 153-196.

Byock, Jesse: Feud in the Icelandic Saga. University of California Press, Berkeley – Los Angeles – London, 1982.

Byock, Jesse: Medieval Iceland. Society, Sagas and Power. University of California Press, Berkeley – Los Angeles – London, 1990.

Byock, Jesse: The Icelandic Althing: Dawn of Parliamentary Democracy. In: Heritage and Identity: Shaping the Nations of the North,. Szerk.: J. M. Fladmark, The Heyerdahl Institute and Robert Gordon University. Donhead St. Mary, Shaftesbury: Donhead, 2002, 1-18.

Byock, Jesse: Viking Age Iceland. Penguin Books, London, 2001.

Finsen, Vilhjálmur: Om de islandske Love i Fristatstiden. In: Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie, Det Kongelige Nordiske Oldskrift-Selskab, Kopenhagen, 1873. 101-251.

Hastrup, Kirsten: Culture and History in Medieval Iceland: An Anthropological Analysis of Structure and Change. Clarendon Press, Oxford, 1985.

Jakobsson, Sverrir: The Process of State Formation in Medieval Iceland. Viator. Journal of Medieval and Renaissance Studies 40:2, Autumn 2009, 151-170.

Jóhannesson, Jón: A History of the Old Icelandic Commonwealth. Íslendinga saga, Ford.: Haraldur Bessason, University of Manitoba Press, Winnipeg, 1974.

Karlsson, Gunnar: Goðar and Höfðingjar in Medieval Iceland. In: Saga-Book. Vol. XIX. Viking Society for Northern Research. University College London, London, 1974-77. 358-371.

Karlsson, Gunnar: The History of Iceland. University of Minnesota Press, Minneapolis, 2000.

Karlsson, Gunnar: Was Iceland the Galapagos of Germanic Political Culture? In: GRIPLA XX. Nordic Civilization in the Medieval World. Szerk.: Vésteinn Ólason. Reykjavík, 2009. 77-91.

Nordal, Sigurður: Icelandic Culture. Cornell University Library, Ithaca – New York, 1990.

Pálsson, Hermann: Art and Ethics in Hrafnkel's Saga. Munksgaard, Kopenhagen, 1971.

Pörtner, Rudolf: A viking kaland. Szivárvány Kiadó, Budapest, 1983.

Samson, Ross: Goðar: democrats or despots? In: From Sagas to Society. Comparative Approaches to Early Iceland. Szerk.: Pálsson, G. Hisarlik Press, London, 1992. 167-189.

| Sigurðsson, Jón Viðar: Chieftains and Power in the Icelandic Commonwealth. Odense University Press, Odense, 1999.

Ullmann, Walter: The Medieval Political Thought. Penguin Books, Aylesbury, 1975.

Vésteinsson, Orri: A Divided Society: Peasants and the Aristocracy in Medieval Iceland. In: Viking and Medieval Scandinavia³, 117-139.

Vésteinsson, Orri: The Archaeology of Landnám. Early Settlement in Iceland. Szerk.: William W. Fitzhugh - Elisabeth Ward: Vikings. The North Atlantic Saga, Smithsonian Institution Press, Washington, 2000. 164-174.

Þorsteinsson, Björn: Íslensk miðaldasaga. Sögufélag, Reykjavík, 1978.